

Олександр Златін

аспірант

Інститут історії України НАН України
01001, Україна, Київ, вул. Михайла Грушевського, 4

E-mail: alexandr.zlatin@gmail.com

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА Й НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА РУМУНІЇ У КОНТЕКСТІ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена дослідженню впливу російської агресії проти України на зовнішню політику і національну безпеку Румунії. Подається аналіз прийнятої у червні 2015 року Національної стратегії оборони Румунії, визначені основні загрози й ризики, а також ключові напрями політики Бухареста задля їх мінімізації і посилення своєї ролі на східному фланзі НАТО та ЄС і в ареалі регіону Чорного моря. Охарактеризовано основні зміни й тенденції зовнішньої політики Бухареста й окреслено її базові елементи, які залишились незмінними, незважаючи на тектонічні зрушення у європейській архітектурі безпеки, що спостерігаються на сьогоднішній день. Аналізуються ключові події у відносинах між Румунією та Україною в контексті російської ревізійської політики.

Ключові слова: безпека, зовнішня політика, Чорне море, НАТО, ЄС, Румунія, Україна, РФ.

Oleksandr Zlatin

Postgraduate Student

Institute of History of Ukraine
of the National Academy of Sciences of Ukraine
4, Mykhailo Hrushevskiy Street, Kyiv, 01001, Ukraine

E-mail: alexandr.zlatin@gmail.com

FOREIGN POLICY AND NATIONAL SECURITY OF ROMANIA IN THE CONTEXT OF RUSSIAN AGGRESSION AGAINST UKRAINE

The article presents research of influence of Russian aggression against Ukraine on Romanian foreign policy and national security. The author analyses the National Defense Strategy adopted in June 2015, the basic threats, risks and key directions of Bucharest policy on minimization of these threats and risks and consolidation of its role on the East flank of NATO and

EU as well as in the Area of the Black Sea Region. The article defines key changes and tendencies in Bucharest' foreign policy and outlines its unchangeable basic elements in the context of tectonic shifts in the European security architecture. Apart from that, the paper indicates and analyzes key events in Romania-Ukraine relations in the shadow of Russian revisionist policy.

Keywords: *security, foreign policy, Black Sea, NATO, EU, Romania, Ukraine, Russia.*

«Китайці використовують два мазки для написання слова «криза». Один мазок пензля означає «загроза», а інший — «можливість». Під час кризи потрібно усвідомлювати загрози, але потрібно визнавати і можливості».

Джон Ф. Кеннеді, 35-й Президент США.

Після чверті століття стабільності й розвитку країн Центральної і Східної Європи незаконна окупація Криму і військова агресія Російської Федерації на сході України змінили безпековий ландшафт у регіоні та внесли до порядку денного питання перегляду архітектури безпеки на східному фланзі ЄС і НАТО. Дії Росії свідчать про її територіальні невдоволення, військову спроможність та ідеологічне протистояння існуючій системі міжнародного права. Продовження подібних дій ставить під сумнів досягнутий після закінчення «холодної війни» й розпаду СРСР устрій континентальної Європи.

Іншими словами, агресія Росії проти України сигналізує про повернення до старої геополітичної моделі, яка становить загрозу для країн, що географічно розташовані між Росією та євроатлантичним простором, а також для країн, які не мають безпосереднього з Росією кордону, але представляють східний фланг НАТО і ЄС. Зазначене відбивається на внутрішній та зовнішній політиці Бухареста, а також і на відносинах Румунії з Україною.

Серед праць українських науковців, які досліджують зовнішню політику Румунії та українсько-румунські відносини, варто відзначити роботи Василювої В., Віднянського С.В., Гакмана С., Доброжанського О., Кройтора В., Круглашова А., Макара Ю., Осачука С., Петрова В., Петрової І., Піддубного І., Рендюка Т.Г., Ротар І., Трояна С., Фісанова В. Заслуговує на увагу аналітична стаття Макарєнка П. «Румунія: погляд на врегулювання українсько-російської кризи», в якій характеризується ставлення румунської сторони до українського конфлікту в контексті стратегічних інтересів Москви й Бухареста в регіоні Чорного моря.

Основні завдання нашої статті полягають у тому, щоби визначити вплив російської агресії проти України на національну безпеку Румунії, охарактеризувати середовище безпеки, в якому перебуває Румунія, ідентифікувати основні загрози, виклики, реалізовані й заплановані дії Бухареста задля їх мінімізації, а також подати загальну характеристику політики Румунії щодо України в кризовий період.

Прийняттям у червні 2015 року Національної стратегії оборони держави¹ Румунія чітко визначила завдання національної безпеки, свою позицію в контексті відносин з міжнародними союзниками і партнерами в рамках регіону та основні вектори зовнішньої політики на наступні п'ять років. Назва згаданої Стратегії «Сильна Румунія в Європі і світі» визначає Румунію як сильну й рішучу державу, здатну бути джерелом стабільності й демократії у складному гетерогенному регіоні з низкою заморожених і гарячих конфліктів у контексті погіршення відносин між НАТО і РФ. Стратегічне партнерство зі США (у сфері безпеки), належність до НАТО і ЄС продовжують бути фундаментальними пілонами зовнішньої політики Румунії.

Цей документ визначає інтереси й завдання національної безпеки, представляє оцінку середовища безпеки, ідентифікує основні загрози, ризики й виклики фундаментальним інтересам Румунії, а також основні напрями дій для забезпечення національної безпеки.

Серед інтересів національної безпеки міжнародного характеру визначаються: гарантія суверенітету, незалежності, унітарності й неподільності держави; оборона територіальної цілісності й неподільності держави; валоризація ресурсів і геостратегічного розташування країни; забезпечення незворотності належності до трансатлантичної системи колективної безпеки; консолідація ЄС і активна участь в інтеграційних процесах у рамках союзу.

Враховуючи вищезазначене, завданнями національної безпеки Румунії є: посилення ролі країни в рамках НАТО і ЄС; зміцнення стратегічного партнерства зі США, включаючи економічні й торговельні сфери; забезпечення безпеки в регіоні Чорного моря; поглиблення співпраці з сусідніми країнами й країнами східного флангу НАТО; інтенсифікація регіонального співробітництва, включаючи сферу безпеки; підтримка європейського курсу Республіки Молдова; а також промоція політичних, економічних і безпекових інтересів Румунії у регіонах, що становлять для неї стратегічний інтерес.

Аналізуючи середовище безпеки на євроатлантичному рівні, Бухарест визнає РФ як важливого гравця в європейському і євроатлантичному просторі, хоча, водночас наголошує, що дії Росії у регіоні Чорного моря супроводжуються порушенням норм міжнародного права, нехтуванням

існуючим міжнародним порядком, консервацією заморожених конфліктів і незаконною окупацією Криму. Зазначене ставить на порядок денний питання виконання НАТО фундаментальної місії із забезпечення колективної оборони, а також дієвість досягнутих наприкінці ХХ століття домовленостей з питань безпеки у Європі.

Європейська архітектура безпеки бачиться такою, що все більше і більше стикається з кризами й конфліктами на сході й на півдні, які прямо й опосередковано впливають на національну безпеку Румунії.

Від початку незаконної окупації Криму Росією та її вторгнення на східні території України, попри всю складність румунського внутрішньополітичного процесу в питанні підтримки України, румунська еліта виступила єдиним фронтом. Очільники всіх гілок влади Румунії, лідери всіх парламентських партій, переважна більшість відомих румунських експертів та журналістів висловили солідарність з українським народом у його боротьбі за суверенітет, незалежність і територіальну цілісність своєї держави² і підтримали позицію ЄС, НАТО та США в ареалі Чорноморського регіону³.

Більш того, в умовах, коли Україна фокусувала свої зусилля на протистоянні зовнішній агресії, Румунія не лише зайняла принципову позицію щодо підтримки нашої держави, висловила категоричне неприйняття російської експансіоністської політики, але й виступила з низкою ініціатив, спрямованих на активізацію двостороннього діалогу, а також дала зрозуміти Києву, що традиційні проблемні питання (становище української меншини в Румунії і румунської меншини в Україні; глибоководний судновий хід (ГСХ) р. Дунай — Чорне море по гирлу Бистре; румунські інвестиції, вкладені в будівництво Криворізького гірничозбагачувального комбінату окислених руд (КГЗКОР), що було розпочато 1985 року при пайовій участі України, Румунії, Словаччини; подвійне громадянство, що суперечить українському законодавству, тощо) двосторонніх відносин загострюватись не будуть.

На регіональному й субрегіональному рівні Бухарест бачить як прямі, так і непрямі загрози своїй національній безпеці. На цьому рівні, підтримка європейських і євроатлантичних прагнень України, Республіки Молдова і Грузії прямо стикаються з інтересами РФ, яка консолідує свої зусилля задля запобігання намірам сусідніх країн.

Крім того, в діях РФ Бухарест бачить загрози регіональній енергетичній архітектурі, яка може пережити значні мутації шляхом розвитку конкурентних проєктів енергетичним проєктами ЄС і Румунії.

Національна стратегія оборони держави визначає найбільшими загрозами Румунії дестабілізуючі дії на Сході країни, які можуть генерувати значні провокації для євроатлантичного простору безпеки, створюючи

регіональну нестабільність і можливі негативні феномени, серед яких — міграція, організована злочинність, а також гальмування економічного розвитку. Іншою загрозою представляється збереження і консервація заморожених конфліктів у Чорноморському регіоні. Не менш важливою є загроза енергетичній і кібербезпеці, а також вірогідність інформаційних операцій ворожого характеру. Варто зазначити, що це стало загально-визнаною загрозою в більшості країн Східної Європи та ЄС загалом. У Румунії інформаційна політика Москви спрямована на підрив довіри до демократичних інститутів, створюючи при цьому враження, що вступ до ЄС був помилковим, а боротьба з корупцією та ініційовані реформи являють собою іноземне втручання⁴.

Серед ризиків міжнародного характеру представляється регіональна нестабільність, що обмежує можливість Румунії промотувати свої стратегічні інтереси, серед яких — підтримка Молдови на євроінтеграційному шляху, врегулювання заморожених конфліктів, забезпечення енергетичної безпеки, захист прав румунської спільноти за кордоном й економічної діяльності у Виключній економічній зоні Румунії у Чорному морі.

Для ліквідації зазначених загроз і ризиків передбачається консолідація національної оборонної спроможності, включаючи використання існуючих механізмів у рамках НАТО; продовження процесу трансформування і модернізації Армії Румунії шляхом виділення мінімум 2% ВВП оборонному бюджету протягом наступних 10 років починаючи з 2017 року; поглиблення виміру безпеки в рамках стратегічного партнерства зі США шляхом посилення військового співробітництва як на території Румунії, так і в регіоні Чорного моря.

На сьогоднішній день на території Румунії розміщені постійні іноземні військові бази, зокрема військова авіабаза Міхаїл Когелнічану, яка використовується США, та американська система протиракетної оборони Aegis для країн НАТО в Європі на базі Девеселу. Зазначена система розміщена на територіях кількох країн-союзниць. Вона включає наземну радарну установку в Туреччині, чотири кораблі ВМС США, оснащені протиракетною зброєю в Іспанії, опорний пункт військово-повітряних сил США на півночі Німеччини і другий наземний перехоплювач, який буде побудований у Польщі і введений в експлуатацію 2018 року.

Також, бюджет 2016 року США передбачає фінансування європейської безпеки в межах американської програми European Reassurance Initiative (780 млн. доларів США), яка покликана нівелювати російську загрозу. На ці кошти проводиться передислокація кількох сотень військовослужбовців до Європи та з Європи для виконання короткострокових місій, військових навчань та інших тренувальних програм. Утім, Пентагон виступив з пропозицією збільшити це фінансування у чотири

рази до 3,4 млрд. доларів США, що дозволить Сполученим Штатам надсилати більшу кількість військ на короткострокові місії, а також додаткового спорядження для них. Додаткові кошти також підуть на суттєве збільшення контингенту солдатів США (4,2 тис. військово-службовців) та кількості військового обладнання (250 одиниць бронетехніки; 1700 одиниць допоміжної техніки) в країнах Східної Європи, серед яких і Румунія⁵.

Іншим ключовим напрямом є розвиток співпраці в оборонно-промисловій галузі й сфері безпеки з країнами євроатлантичного простору, а також посилення ролі й присутності в міжнародних цивільних місіях і військових операціях, участь у місіях з моніторингу й оцінки криз у зонах, що становлять пріоритетний інтерес для Румунії.

В економічному й енергетичному вимірі передбачається продовження політики забезпечення енергетичної безпеки шляхом оптимізації структури споживання енергоресурсів, розвитку енергоефективності, проектів, що мають забезпечити диверсифікацію доступу до ресурсів, а також зростання спроможності взаємопоставок у рамках ЄС, включно шляхом імплементації завдань Енергетичного Союзу.

Румунія сьогодні є однією з найбільш незалежних від російських енергоносіїв державою ЄС. Імпорт природного газу протягом останніх років стабільно скорочується: якщо у 2012 р. частка імпортованого газу в структурі його споживання становила 21%, то в 2013 р. — уже 12%, а в 2014 р. не досягла навіть 5%. Незначна частина російського газу надходить до Румунії через Угорщину, але основний потік іде через Україну. Причина значного скорочення закупівель газу в РФ — у зниженні частки енергоємних виробництв у структурі ВВП країни і впровадженні енергоефективних технологій. Крім того, Бухарест оптимістично оцінює перспективи видобутку вуглеводнів у румунській частині континентального шельфу Чорного моря⁶. Більше того, як зазначив у 2015 році Надзвичайний і Повноважний Посол України в Румунії Теофіл Бауер, планується, що за 5–10 років Румунська держава вийде на європейський енергетичний ринок як газовий експортер. Уже зараз за допомогою європейських фондів реалізуються спільні румунсько-молдовські проекти, спрямовані на підвищення рівня енергетичної безпеки Республіки Молдова. Побудовано газопровід Яси-Унгени, який планується продовжити до Кишинева, а також декілька високовольтних ліній електропередачі з Румунії до Молдови. Очевидно, що Україна, яка шукає альтернативні російським джерелам енергоресурси та володіє найбільшими у Європі газосховищами, може в перспективі стати для Румунії надійним партнером при реалізації взаємовигідних проектів⁷. Під час офіційного візиту до Румунії у квітні 2016 року Президент України Петро Поро-

шенко запропонував прискорити роботу над укладенням угод про інтерконектори між газотранспортними системами двох країн, завдяки яким Румунія стане черговою державою, звідки Україна зможе імпортувати газ⁸.

Електроенергії у РФ Румунія не купує. Її сектор атомної енергетики не залежить від російських технологій і матеріалів: на єдиній у країні АЕС «Чернавода» використовуються канадські реактори типу CANDU. В енергетиці найбільша залежність Румунії від імпорту — у нафтовому секторі. У 2014 р. з 10,5 млн т, перероблених у країні, 6,7 млн припало на імпорт. З цього обсягу близько 2,4 млн т нафти (майже 23% від усієї переробленої) надійшло з РФ для переробки на одному з трьох працюючих на території Румунії НПЗ — Petrotel Ploiesti, що належить російському «Лукойлу»⁹.

У дипломатичному вимірі Бухарест продовжує консолідувати стратегічний діалог у рамках ЄС, НАТО та інших форм міжнародного співробітництва. Румунія першою з країн ЄС ратифікувала Угоду про асоціацію між Україною і ЄС у липні 2014 року. На початку грудня 2014 року міністри закордонних справ країн-членів НАТО ухвалили запуск п'яти трастових фондів для допомоги Україні в реформі оборонної сфери, рішення про утворення яких було прийняте на саміті в Уельсі на початку вересня того ж року у відповідь на дії РФ у Криму та на сході України. П'ятий трастовий фонд НАТО, покликаний боротися з кіберзлочинністю, очолює Румунія¹⁰. Крім того, представники румунської сторони в різноманітних установах та міжнародних організаціях від Європарламенту до ООН підтримали десятки українських пропозицій щодо врегулювання ситуації на сході України, впровадження обмежувальних заходів проти Росії, дотримання прав українських громадян, які опинилися на тимчасово окупованих територіях¹¹.

Спостерігається інтенсифікація співробітництва з країнами східного флангу НАТО у трьох- та двосторонньому форматі, а також промоція стратегічного значення Чорноморського регіону і форматів співпраці в ареалі цього регіону.

Після 2014 року офіційний Бухарест запропонував Україні два формати міжнародного співробітництва, серед яких трикутники Румунія–Молдова–Україна та Румунія–Польща–Україна. В обох випадках румунська сторона виступає ініціатором переговорів, намагаючись відігравати роль лідера у цих тандамах.

Таким чином, було відновлено тристороннє співробітництво Румунія — Україна — Польща, започатковане за ініціативи Бухареста ще у 1997 році, але до 2014 року не було достатньо ефективним через різні пріоритети країн. Основними питаннями цього формату співпраці очевидно

є будівництво основ безпеки Чорноморського регіону, зокрема шляхом нарощування військової присутності НАТО в регіоні й створення системи оборони в Східній Європі. Як було зазначено вище, наземну систему протиракетної оборони Aegis, яка охопить усю Південну Європу, було запущено в Румунії у травні 2016 року, а другий об'єкт цієї системи, який охопить Північну Європу, буде розміщено в Польщі до 2018 року.

Трикутник Румунія–Молдова–Україна, який також був започаткований у 1997 році під час зустрічі лідерів трьох держав у Ізмаїлі, почав вимальовуватися у жовтні 2014 року за результатами зустрічі у Києві Президента України Петра Порошенка з Прем'єр-міністром Румунії Віктором Понтою і Молдови Юрієм Лянке. Бухарест, вибудовуючи відносини з Україною у зазначеному форматі, демонструє українській стороні своє пріоритетне право в молдовському питанні. Першочерговим він вважає розвиток у цьому форматі торговельно-економічного співробітництва, зокрема зміцнення економічного потенціалу регіону в контексті утворення глибокої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі¹². Окрім іншого, згаданий формат дозволяє координувати співпрацю у сфері врегулювання Придністровського питання та посилення безпеки у Чорноморському регіоні.

На динаміку розвитку діалогу в зазначених форматах упродовж 2015 року певний вплив мали внутрішньополітичні зміни в цих країнах (президентські вибори в Польщі і політична криза в Молдові).

У листопаді 2015 року в Бухаресті відбувся регіональний саміт НАТО за участю глав держав східного флангу НАТО, на якому головував Президент Румунії Йоханніс Клаус і Президент Польщі Анджей Дуда. На цій зустрічі у верхах обговорювались питання зміцнення солідарності й неподільності альянсу, в тому числі за рахунок посилення присутності НАТО в регіоні; зміцнення НАТО і продовження процесу адаптації задля забезпечення відповіді на довгострокові ризики на півночі і на півдні; консолідації простору безпеки від Балтійського до Чорного морів; посилення співробітництва між НАТО і ЄС; а також забезпечення того, щоб діалог з Росією будувався на дотриманні й повазі норм міжнародного права¹³.

Більше того, дії Росії у регіоні спонукали Румунію на початку 2016 року виступити з ініціативою створення Чорноморської флотилії, до якої входили би військові кораблі країн-членів НАТО, які мають вихід до Чорного моря — Румунії, Болгарії, Туреччини, а також країн, розташованих поза межами регіону Чорного моря — Німеччини, Італії та США. Це питання також обговорювалося на переговорах під час офіційного візиту Президента України Петра Порошенка до Румунії у квітні 2016 року. Крім цього, розглядається можливість створення українсько-

румунсько-болгарської бригади, що за формою може бути миротворчою з можливістю використання для регіональних цілей.

Таким чином, вищезазначений аналіз дозволяє зробити наступні висновки.

1. Агресія Росії проти України сигналізує про зміни європейської архітектури безпеки і про повернення до старої геополітичної моделі, яка становить пряму загрозу для Румунії, її національної безпеки, внутрішньої і зовнішньої політики.

2. Зазначене ставить на порядок денний питання виконання НАТО фундаментальної місії із забезпечення колективної оборони.

3. Стратегічне партнерство зі США (у сфері безпеки), належність до НАТО і ЄС продовжують бути фундаментальними пілонами румунської зовнішньої політики.

4. Бухарест не лише висловив категоричне неприйняття російської експансіоністської політики, але й виступив із низкою ініціатив двох- і трьохстороннього формату, спрямованих на активізацію взаємодії з Україною і країнами східного флангу НАТО, а також дав зрозуміти Києву, що традиційні проблемні питання двосторонніх відносин загострюватись не будуть, хоча й не зняті з порядку денного.

5. Румунська дипломатія бачить у кризі відносин між Росією й Україною, Росією й НАТО не тільки загрозу національній безпеці, а й можливість консолідувати свої позиції у рамках євроатлантичних структур, а також можливість утвердитись у статусі лідера у регіоні Чорного моря і Східної Європи, позиціонуючи себе як джерело стабільності й демократії у складному регіоні з низкою заморожених і гарячих конфліктів.

¹ Strategia națională de apărare a țării pentru perioada 2015–2019. O Românie puternică în Europa și în lume — București: România. Administrația Prezidențială, 2015. — 23 с.

² Ibidem.

³ Макаренко П. Румунія: погляд на врегулювання українсько-російської кризи [Електронний ресурс] // Зовнішні справи. — 2014. — Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/ua/zs/anglomovna-versija/view/article/rumunija-pogljad-na-vreguljuvannja-ukrajinsko-rosiiskoji/>.

⁴ Fota I. High Tide. Romanian Security on Europe's Frontline. U.S.–Romania Initiative Defense and Security Working Group // Center for European Policy Analysis. — January 2016.

⁵ Пентагон хоче збільшити фінансування місій в Європі у 4 рази [Електронний ресурс] // Deutsche Welle. — 2016. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.dw.com/uk/пентагон-хоче-збільшити-фінансування-місій-в-європі-у-4-рази/a-19017922>

⁶ Силіна Т. Румунія. Свобода, народжена незалежністю [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. Україна. — 2015. — Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/international/rumuniya-svoboda-narodzhena-nezalezhnisty-_html

⁷ Бауер Т. Київ — Бухарест: час партнерського діалогу [Електронний ресурс] // День. — 2015. — Режим доступу: <http://day.kyiv.ua/uk/article/den-planetu/kyuiv-buharest-chas-partnerskogo-dialogu>

⁸ Відновлення українсько-румунської Спільної Президентської Комісії стане дієвим механізмом співробітництва двох держав — Петро Порошенко [Електронний ресурс] // Офіційне інтернет-представництво Президента України. — 2016. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/vidnovlennya-ukrayinsko-rumunskoyi-spilnoyi-prezidentskoyi-k-37015>.

⁹ Силіна Т. Румунія. Свобода, народжена незалежністю [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. Україна. — 2015. — Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/international/rumuniya-svoboda-narodzheni-nezalezhnisty-_.html.

¹⁰ Каптару В. Румунія, Україна та НАТО [Електронний ресурс] // Radio România Internațional. — 2014. — Режим доступу до ресурсу: http://www.rri.ro/uk_uk/Rumuniya_Ukraina_ta_NATO-2524515

¹¹ Бауер Т. Київ — Бухарест: час партнерського діалогу [Електронний ресурс] // День. — 2015. Режим доступу: <http://day.kyiv.ua/uk/article/den-planetu/kyuiv-buharest-chas-partnerskogo-dialogu>.

¹² Горін П. Чумацький шлях до Європи: Сучасні перспективи українсько-румунських відносин [Електронний ресурс] // 112.ua. — 2015. — Режим доступу: <http://ua.112.ua/statji/chumatskyi-shliakh-u-yevropu-suchasni-perspektyvy-ukrayinsko-rumunskykh-vidnosyn-265280.html>.

¹³ Despina T. Directiile de actiune adoptate la summitul regional NATO de la Bucuresti [Електронний ресурс] // Revista 22. — 2015. Режим доступу: <http://revista22.ro/6024653/directiile-de-actiune-adoptate-la-summitul-regional-nato-de-la-bucuresti-vezi-declaratia.html>.

REFERENCES

1. Bauer, T. (2015). Bukharest: Chas partnerskoho dialohu. *The Day*. Retrieved from <http://day.kyiv.ua/uk/article/den-planetu/kyuiv-buharest-chas-partnerskogo-dialogu> [in Ukrainian].
2. Despina, T. (2016). Directiile de actiune adoptate la summitul regional NATO de la Bucuresti. *Revista 22*. Retrieved from <http://revista22.ro/6024653/directiile-de-actiune-adoptate-la-summitul-regional-nato-de-la-bucuresti-vezi-declaratia.html> [in Romanian].
3. Fota, I. (2016). High Tide. Romanian Security on Europe's Frontline. U.S.-Romania Initiative Defense and Security Working Group. *Center for European Policy Analysis*, January [in English].
4. Horin, P. (2015). *Chumatskyi shliakh do Yevropy: Suchasni perspektyvy ukrayinsko-rumunskykh vidnosyn*. Retrieved from <http://ua.112.ua/statji/chumatskyi-shliakh-u-yevropu-suchasni-perspektyvy-ukrayinsko-rumunskykh-vidnosyn-265280.html> [in Ukrainian].
5. Kaptaru, V. (2014). Rumuniia, Ukraina ta NATO. *Radio Romania International*. Retrieved from http://www.rri.ro/uk_uk/Rumuniya_Ukraina_ta_NATO-2524515 [in Ukrainian].
6. Makarenko, P. (2014). Rumuniia: Pohliad na vrehuliuvannia ukrayinsko-rosiiskoi kryzy. *Zovnishni Spravy*. Retrieved from <http://uaforeignaffairs.com/ua/zs/anglomovnaversija/view/article/rumuniia-pogljad-na-vreguljuvannja-ukrajinsko-rosiiskoi/> [in Ukrainian].
7. Pentahon khoche zbilshyty finansuvannia misii v Yevropi u 4 razy. (2016). *Deutsche Welle*. Retrieved from <http://www.dw.com/uk/пентагон-хоче-збільшити-фінансування-місії-в-європі-у-4-рази/a-19017922> [in Ukrainian].
8. *Strategia națională de apărare a țării pentru perioada 2015–2019. O Românie puternică în Europa și în lume* (2015). București: România. Administrația Prezidențială [in Romanian].

9. Sylina, T. (2015). Rumuniia. Svoboda, narodzhena nezalezhnistiu. *Dzerkalo Tyzhnia. Ukraina*. Retrieved from <http://gazeta.dt.ua/international/rumuniya-svoboda-narodzhenanezalezhnistyu-.html> [in Ukrainian].

10. Vidnovlennia ukrainsko-rumunskoi Spilnoi Prezydentskoi Komisii stane diievym mekhanizmom spivrobitnytstva dvokh derzhav, Petro Poroshenko. (2016). *Ofitsiine internet-predstavnytstvo Prezydenta Ukrainy*. Retrieved from <http://www.president.gov.ua/news/vidnovlennya-ukrayinsko-rumunskoyi-spilnoyi-prezidentskoyi-k-37015> [in Ukrainian].